

Səqəleyn hədisinin şia və əhli-sünnə mənbələrindəki qarşılıqlı araşdırılması

Məhəmməd Əlili¹

Sevda Rüstəmovə²

Abstrakt

İmamət mövzusunə dair rəvayət olunmuş hədislərə və eləcə də, alimlərin gətirdiyi sübutlara əsasən, İmam dünyanın ürəyidir. Dünya bütün əzəmətilə ona bağlıdır. İmam varlıq aləminin qəlbi, dünyanın mərkəzi və Allahla məxluqat arasında bir vasitədir. İmamət haqda istər Quranı-Kərimdə, istərsə də, hədislərimizdə çox möhkəm dəlil-sübutlar mövcuddur. Qədir hədisi kimi əsas mənbələrdə möhkəm şəkildə qeyd olunan hədislərdən əlavə olduqca dərin mənalı və birbaşa imamın zərurətini, şəraitini və xüsusiyyətləriniz açıqlayan Səqəleyn hədisi kimi səhih hədislərimizdə mövcuddur. Səqəleyn hədisi o qədər əhəmiyyətli ki, islam dünyasında Həzrət Məhəmməd (s) peyğəmbərin əmanət qoyduğu vəsiyyət hökmünü aşır. Səqəleyn hədisinin əhəmiyyətini anlamaq üçün onun nəticə olaraq bir dinin ardıcıllarına bəxş etdiyi əbədi xoşbəxtlikdəki əvəssiz və əsaslı rolunu düzgün qavramaq lazımdır. Burada bizə əmanət olunan

1. Təfsir və Quran elmləri üzrə ilahiyyat elmləri namizədi, Beynəlxalq hüquq fakültəsinin magistrantı, Əl-Mustafa Beynəlxalq Virtual Universiteti, Qum, İran.

2. İslam Araşdırmaları fakültəsinin məzununu, İslam Araşdırmaları institutu, Əl-Mustafa Beynəlxalq Virtual Universiteti, Qum, İran.

Quran və Əhli-beytin (ə) sıx bağlılığı bir növ bu ikilinin insanların rəhbəri olmasına dəlalət edir. Bir-biri ilə Qiyamətə kimi ayrılmaz olan bu iki ağır və qiymətli əmanət haqda Səqəleyn hədisi olaraq hər iki məzhəbin mənbələrində əsaslı qeydlər mövcuddur.

Açar kəlmələr: Səqəleyn, nübüvvət, əmanət, imamət, Əhli-beyt, Quran, qiymətli

Müqəddimə

Səqəleyn, Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-in buyruğunda gəldiyi üçün “Səqəleyn” hədisi adlanmışdır. Belə ki, Həzrət buyurmuşdur: “Mən sizi tərək edərək aranızda iki ağır əmanət qoyuram...”

Bu hədis şiə və sünnülərin mötəbər kitablarında Peyğəmbəri Əkrəm (s)-dən geniş şəkildə nəql olunmuşdur. Belə ki, onun o həzrətdən nəql olunmasında heç bir şəkk-şübhə yoxdur. Hədislərin məcmusundan açıq-aşkar başa düşülür ki, Peyğəmbər (s) bu hədisi bir dəfə bəyan etməmiş, əksinə onu müxtəlif yerlərdə dəfələrlə buyurmuşdur və rəvayətlər də tamamilə bir-birindən fərqlənir.

Burada hədisin ravilərinə və onu nəql edən mötəbər kitablara işarə edirik:

1. Əhli sünnənin birinci dərəcəli və ən məşhur mənbə kitabı sayılan, eləcə də altı səhih kitabdan biri olan “Səhihi-Müslüm”də Zeyd ibn Ərqəmdən belə nəql edilir:

“Bir gün Allahın Rəsulu (s) bizimlə birgə olarkən, Məkkə ilə Mədinə arasında yerləşən rütubətli “Xum” (Qədir-Xum) adlı bir məntəqədə ayağa qalxıb, Allaha həmd-səna edəndən, moizə edib öyüd-nəsihət verəndən sonra buyurdu: “Ey camaat! Mən də insanam, Allahın elçisinin gəlişi və onun dəvətinin qəbul etməyimin vaxtı yaxınlaşmışdır. Mən sizin aranızda iki ağır və qiymətli şeyi əmanət qoyuram: Birincisi hidayət və nurla dolu

olan Allahın kitabıdır, ondan bərk yapışın.“ Peyğəmbər (s) Quranla bağlı çoxlu tapşırıq verəndən sonra buyurdu: “(İkincisi) Əhli Beytimdir. Sizə tövsiyə edirəm ki, Allaha xatir Əhli-Beytimi unutmayın! Sizə tövsiyə edirəm ki, Allaha xatir Əhli-Beytimi unutmayın. Sizə tövsiyə edirəm ki, Allaha xatir Əhli-Beytimi unutmayın!”

Peyğəmbəri Əkrəm (s)-in Əhli-Beyti (ə) iki ağır və qiymətli əmanətdən biri kimi Qurani-Kərimlə yanaşı bəyan etməsi və onlara qarşı ilahi məsuliyyətin unudulmaması ilə əlaqədar bunu üç dəfə təkrarlaması göstərir ki, bu iş müsəlmanların müqəddəratı, hidayəti və İslamın əsasları ilə sıx bağlıdır. Bu isə onların Qurani-Kərimlə yanaşı qeyd edilməsindən başa düşülür.

2. Yenə həmin kitabda Zeyd ibn Ərqəmdən azacıq fərqlə başqa bir rəvayət də nəql olunmuşdur.

Diqqəti cəlb edən məsələ budur ki, bu hədisin davamında Zeyd ibn Ərqəmdən “Peyğəmbər (s)-in Əhli-Beytindən məqsəd onun zövcələdirmi?” – deyə soruşulduqda, o “Xeyr, məqsəd, onun nəsəbi qohumlarıdır ki, sədəqə onlara haramdır!” – deyə cavab vermişdir.

3. Məşhur “Sünəni-Termizi” (“Səhihi-Termizi” adı ilə də məşhurdur) kitabının “Əhli-Beytin fəzilətləri” bölümündə Cabir ibn Abdullahdan belə nəql olunur: “Həcc zamanı – “Ərəfə” günü Allahın Rəsulunu (s) gördüm ki, öz dəvəsinə minib xütbə deyirdi. Bu zaman onun belə buyurduğunu eşitdim:

“Ey camaat! Mən sizin aranızda iki şeyi əmanət qoyuram, əgər onlardan yapışsanız (onlara sarılısanız), heç vaxt zəlalətə

düşməzsınız. (O iki əmanət) Allahın kitabı və Əhli-Beytimdir!”¹

Termizi əlavə edərək yazır: “Bunu Əbuzər, Əbu Səid Xudri, Zeyd ibn Ərqəm və Hüzeyfə də nəql etmişlər.”

Yenə həmin kitabda Əbu Səid və Zeyd ibn Ərqəmdən belə nəql olunur: “Allahın Rəsulu (s) Belə buyurmuşdur:

“Mən sizin aranızda iki şeyi əmanət qoyuram ki, əgər onlardan yapışsanız, heç vaxt zəlalətə düşməzsınız: Biri səmadan yer üzünə uzanmış ip olan Allahın kitabı, digəri isə itrətim olan Əhli-Beytimdir! Onlar “Kövsər” hovuzunda mənə qovuşana qədər, heç vaxt bir-birindən ayrılmazlar. Belə isə baxın görün, məndən sonra onlarla necə rəftar edəcəksiniz!”²

İnsanın “itrəti” dedikdə, onun övladı, nəvə-nəticəsi və nəslindən olan ən yaxın ailə üzvləri nəzərdə tutulur.

Kövsər – Behiştə bulaq adıdır, lüğətdə firavan, bol, böyük nemət və xeyir-bərəkət mənalərini daşıyır. Quran surələrindən birinin adı “Kövsər”dir. Təfsirçilər bu surənin Peyğəmbəri Əkrəm (s)-in pak övladları – Həzrət Fatimeyi-Zəhra (ə.s) və məsum imamlar barəsində nazil olduğunu qeyd etmişdir.

4. (Əhli-sünnənin böyük alimlərindən, sünnülərin altı səhih və mötəbər kitablarından sayılan “Sünən” adlı kitabın müəllifi) Əhməd ibn Şüeyb Nisai “Xəsis” kitabında Zeyd ibn Ərqəmdən belə nəql edir: “Peyğəmbər (s) “Həccətül-vida”dan (vida həccindən) qayıdarkən, “Qədir-Xum” adlı məntəqəyə daxil olduqda, kölgəlik üçün bir yer hazırlanmasını göstəriş verdi. Bundan sonra buyurdu: “Mən (Allah tərəfindən) dəvət olunmuş və bu dəvəti qəbul etmişəm (tezliklə sizin aranızdan gedəcək və dünyamı dəyişəcəyəm). (Buna görə də) sizin aranızda iki qiymətli şeyi əmanət qoyuram. Biri digərindən daha böyük olan Allahın kitabı, o biri isə itrətim olan Əhli-

1. “Səhihi-Termizi”, c 5, səh. 662, “Əhli-beytin fəzilətləri” bölümü, hədis: 3786

2. Yenə orada, səh. 663, hədis: 3788

Beytimdir. Belə isə baxın görün, məndən sonra onlarla necə rəftar edəcəksiniz. Onlar (Kövsər) hovuzunda mənə qovuşana qədər, heç vaxt bir-birindən ayrılmazlar.” Sonra buyurdu: “Allah mənim mövlamdır, mən isə hər bir möminin mövlasıyam!” Sonra Əlinin əlindən tutub buyurdu: “Mən hər kəsin mövlası və rəhbəriyəmsə, bu da onun mövlası və rəhbəridir. İlahi! Hər kəs onu sevirse, Sən də onu sev; hər kəs ona düşməndirsə, Sən də onunla düşmən ol!” Hədisin sonunda qeyd olunduğu kimi, ikinci ravi Əbu Tufeyl deyir: Mən, Zeyd ibn Ərqəmdən “Sən özün bu hədisi Allahın Rəsulundanmı (s) eşitmisən?” – deyə soruşduqda, o dedi: “Kölgəliyin altında olan hər bir kəs bu səhnəni gözlərilə görüb, qulaqları ilə Həzrətin sözlərini eşitdi!”¹

Bu hədis açıq-aşkar göstərir ki, Peyğəmbəri-Əkrəm (s) onu “Qədir-Xum”da müsəlmanların qarşısında söyləmiş və hami da bunu qulaqları ilə eşitmişdir.

5. Hazırda vəhhabiliyin banisi kimi tanıtılan İbn Teymiyyə (Əhməd ibn Əbdülhəlim Hənbəli, ölümü: 727 h.q.) “Minhac-us-sünnə” kitabında bu hədisi “Səhihi-Müslüm”də qeyd edildiyi kimi nəql etmişdir.²

Sünnülərin digər məşhur və tanınmış alimləri də “səqəleyn” hədisini öz əsərlərində gətirmişlər. O cümlədən:

6. Hicri- qəməri tarixi ilə 5-ci əsrin alimlərindən olan ibn Məğazili (Əli ibn Məhəmməd Fəqih Şafei) bu hədisi geniş şəkildə Zeyd ibn Ərqəmdən nəql etmişdir.³

1. “Xəsaisi-Nisai”, səh. 20, Misirin “Təqəddüm” çapı

2. “Minhac-us-sünnə”, c. 4, səh. 104, Qahirə çapı

3. Sənədi məsumlara çatan, raviləri ədalətli və on iki imamçı olan hədisə “səhih hədis” deyilir.

7. 6-cı əsrin (h.q.) məşhur alim, mühəddis, xətib və şairlərindən olan Xarəzmi də onu “Mənaqib” kitabında qeyd etmişdir.¹
8. 7-8-ci əsrin alimlərindən və məzhəbcə təəssübkeşliyi ilə məşhur olan Zəhəbi (Məhəmməd ibn Əhməd ibn Osman Dəməşqi Şafei) də bu hədisi “Təlxisul-müstədrək” kitabında qeyd etmişdir.²

Tacəddin Səbki “Təbəqatü-şafei” kitabında Zəhəbi barəsində belə yazır: “O, öz zamanının dahi və görkəmli mühəddisi, böyük hafiz (hədis əzbərçisi), əhli-sünnə məzhəbinin bayraqdarı, əsrinin rəhbər və qabaqcılı idi.”

11-ci əsrin alimi və məşhur tarixçisi Əli ibn Burhan Hələbi Şafei özünün “Sireyi-Hələbi” adı ilə tanınan “İnsanul-üyun” kitabında “səqəleyn” hədisi və “Qədir-Xum” hadisəsini açıq-aşkar nəql etdikdən sonra belə yazır: “Bu hədis səhih və düzgündür, səhih⁸ və “həsən”⁹ sənədlərilə nəql edilmişdir.”³

Qeyd etdiyimiz şəxslər “səqəleyn” hədisini öz əsərlərində nəql edən əhli-sünnənin məşhur və tanınmış alimləridir. Əlbəttə, bunu da unutmaq olmaz ki, burada adı çəkilənlər alimlərin az bir qismini təşkil edir. Mərhum Mirhamid Hüseyn Hindi “Əbəqatul-ənvar” kitabının xülasəsində “səqəleyn” hədisini yüz iyirmi altı mənbədən ibarət məşhur kitablarda nəql olunduğunu yazmış, habelə ibarələrilə yanaşı, hər bir kitabın cildi və səhifəsini də göstərmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu hədis yalnız Cabir ibn Abdullah Ənsari, Əbu Səid Xudri və Zeyd ibn Ərəmədən deyil, demək olar ki, Peyğəmbər (s)-in iyirmi üç səhabəsindən vasitəsiz nəql olunmuşdur ki, onların adları aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Raviləri şüə olmasa da belə, ədalətli olan hədisə “həsən hədis” deyilir.

2. “Sireyi-Hələbi”, c. 3, səh. 274, Qahirə çapı

3. “Əbəqatul-ənvar”ın xülasəsi, c. 2, səh. 105-242, “Müəssəsətul-bəsə” çapı

1 – Zeyd ibn Ərqəm, 2 – Əbu Səid Xudri, 3 – Cabir ibn Adbullah Ənsari, 4 – Hüzeyfə ibn Üseyd, 5 – Xüzeymə ibn Sabit, 6 – Zeyd ibn Sabit, 7 – Səhl ibn Səd, 8 – Zəmurətul-Əsləmi, 9 – Amir ibn Leylli, 10 – Əbdür-Rəhman ibn Ovf, 11 – Abdullah ibn Abbas, 12 – Abdullah ibn Ömər, 13 – Ədiyy ibn Hatəm, 14 – Əqəbə ibn Əmir, 15 – Əli ibn Əbi Talib (ə), 16 – Əbuzər Qifari, 17 – Əbu Rafe, 18 – Əbu Şureyh Qazi, 19 – Əbu Qüdamə Ənsari, 20 – Əbu Hüreyrə, 21 – Əbu Heysəm ibn Teyham, 22 – Ümmü Sələmə, 23 – Ümmü Hani.

İslam Peyğəmbərini (s) Allahın Rəsulu, peyğəmbərlərin sonuncusu, ilahi vəhyin əmanətdarı kimi tanıyan şəxs bilməkdir ki, o həzrətin Quran və Əhli-Beyt (ə) adlı iki böyük və ağır əmanətə sarılmağın vacibliyi, eləcə də onlardan uzaqlaşanların azğınlığa düşdüklerini təkidlə vurğulamasında mühüm bir sirr, İslamın əsası ilə bağlı danılmaz bir həqiqət vardır.

Bu hədis müsəlmanların qarşısına neçə mühüm üfüq açır ki, burada onların bir neçəsinə qısa şəkildə toxunacağıq:

1. Quran və Əhli-Beyt (ə) həmişə birgədir və heç vaxt bir-birindən ayrılmayacaqlar. Quranın həqiqətlərilə tanış olmaq istəyənlər Əhli-Beytdən (ə) yapışmalıdırlar.
2. Qurani-Kərimin hökmlərinə itaət etmək müsəlmanlara qeydsiz-şərtsiz vacib olduğu kimi, Əhli-Beytə (ə) itaət də qeydsiz-şərtsiz vacibdir.
3. Əhli-Beyt (ə) məsum və günahsızdırlar; çünki onların Qurandan ayrılması, həm də onlara qeydsiz-şərtsiz itaətin vacibliyi onların məsum olduğunu, günah, xəta və səhvə yol vermədiyini göstərir. Əgər onların bir günah, yaxud xətası olsa,

Qurandan ayrılar, onlara itaət müsəlmanları azğınlıqdan saxlamaz. Hədisdə qeyd olunduğu kimi, Əhli-Beytə (ə) itaətlə günahlardan uzaqlaşmaq, onların günahsız olduğuna başqa bir dəlildir.

4. Daha mühüm məsələ budur ki, Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-in buyruğu qiyamətə qədər bütün müsəlmanlar üçün nəzərdə tutulmuşdur: “ Bu iki əmanət “Kövsər” hovuzunda mənə qovuşana qədər, heç vaxt bir-birindən ayrılmayacaqlar.” Bu isə açıq-aşkar göstərir ki, tarix boyu Əhli-Beytdən (ə) bir nəfər məsum və günahsız rəhbər həmişə həyatda olacaqdır. Qurani-Kərim həmişə hidayət çırağı olduğu kimi, onlar da həmişə hidayət çiraqlarıdır. Buna görə də hər bir əsrin ilahi imam və rəhbərini tanımaq lazımdır.
5. Bu hədisdən başa düşülür ki, Əhli-Beytdən (ə) ayrılmaq, yaxud qabağa keçmək azğınlıqla nəticələnir. Heç vaxt bir istəyi onların istəyindən üstün tutmaq olmaz.
6. Onlar hamıdan üstün və fəzilətli, elmlə və bilikliyə maliklər.

Bəli, bu incə həqiqətlər verilən hədisdən başa düşülür. Bütün bunları bütün məzhəblər və alimlər təsdiq etdikdən sonra, bu tapşırıqə nə qədər əməl edildiyinə, Peyğəmbər (s)dən sonra bu iki əmanətlə necə davranıldığına nəzər yetirək.

Qurani-Kərim - qiymətli əmanət kimi

Qurani-kərim elə gözəl bir kəlamdır ki, təkrar-təkrar oxumaq onun cəzzablığını azaltmır, maddi insanı mənəvi və əbədi aləmə pərvazlandırır, ona pakizə həyatı göstərir. Həzrət Peyğəmbər (s) buyurmuşdur: “Fitnələr sizi zülmət gecə tək bürüdüüyü zaman Qurana üz tutun. Çünki onun şəfaəti qəbul olunur və bəndələrin əməlləri barədə verdiyi xəbərlər təsdiq edilir. Hər kim Qurani özünə rəhbər etsə, Quran onu Cənnətə yönəldər və hər kim Qurani arxaya atsa, Quran onu Cəhənnəmə tərəf çəkər. O, bir bələdçidir ki, İnsanı ən yaxşı yollara yönəldər... Quranın zahiri və batini vardır. Onun zahiri cəlvəli və gözəl, batini isə dərinidir. Onun ulduzları, ulduzlarının da ulduzları vardır. Qəribəlikləri saya gəlmir və köhnəlmir. Onda hidayət və hikmət çıraqları vardır...”¹

Həzrət Peyğəmbər (s) buyurub: **“Fitnələr sizi zülmət gecə tək bürüdüüyü zaman Qurana üz tutun”**²

Yaxud buyurub: **“Quranın başqa kəamlardan üstünlüyü Allahın məxluqatdan üstünlüyü kimidir”**³ **“Həqiqətən, mən sizin aranızda iki böyük əmanət qoyuram: Allahın kitabı və itratim...”**⁴

Həzrət Peyğəmbərə (s) ilk iman gətirənlərdən biri olan, ümumiyyətlə, hər sahədə öncül olan Əli ibn Əbu Talib (ə) vəhy nazil olmağa başlayandan davamlı olaraq Həzrət Peyğəmbər (s) üçün vəhyi kitabət etmiş, o həzrətin xüsusi vəhy katiblərindən biri olmuşdur. Həzrət Peyğəmbər (s) ömrünün son günlərində isə Qurani cəm etməyi tapşırırdı.

1. Usuli kafi, c. 2, səh. 599; Biharul-ənvar, c. 89, səh.17, hədis: 16

2. Usuli-kafi, c. 2, səh. 599; Biharul-ənvar, c. 89, səh. 17; hədis: 16.

3. Ulumul-Quran indəl-mufəssirin, c. 1, səh. 70.

4. Əl-Burhan fi təfsiri-Quran, c. 1, səh. 9-14.

Həzrət Peyğəmbərin (s) hörmətli səhabələrindən biri olan İbn Məsud deyib: “Mən Quranın qiraətini Əli ibn Əbu Talib (ə) kimi bilən bir kəs görmədim.”¹

Əbu Bəkr Həzrəmi İmam Sadiqdən (ə) hədis edir ki, Həzrət Peyğəmbər (s) Əliyə (ə) buyurdu: “Ey Əli, Quran mənim yatağımın kənarında səhifələrdə, ipək parça və kağız üzərindədir. Quranı cəm edin və yəhudilər Tövrəni məhv etdikləri kimi siz də onu məhv etməyin!”² Beləliklə, Həzrət Əli ibn Əbu Talib (ə) Həzrət Peyğəmbərin (s) vəfatından sonra Quranı cəm etməyi özünün ən mühüm vəzifəsi hesab edib bu işi yerinə yetirdi.

Əhli-Beyt (ə) əmanəti

Qurani-Kərimdə buyurulur: “Allah siz Əhli-Beytdən hər bir çirkinliyi təmizləmək və sizi tamamilə pak etmək istəyir!”³

Bu ayə Peyğəmbəri-Əkrəmin (s) bərəkətli ömrünün sonunda Ümmü Sələmənin evində ikən nazil olmuşdur. O zaman Peyğəmbəri-Əkrəm (s) Əli, Fatimə, Həsən və Hüseyini (ə) çağıraraq, “Xeybər əbasını” onların üstünə ataraq belə demişdi: “İlahi, bunlar mənim Əhli-Beytimdir!”. Bu zaman Ümmü Sələmə “Ey Allahın Rəsulu! Mən də Əhli-Beytdənəmmi?”-deyə soruşduqda, cavab verdi: “Sən mənim həyat yoldaşımsan və yaxşılığa doğrusan. Onlar isə mənim Əhli-Beytimdir. İlahi, Əhli-Beytim daha layiqdir!” Başqa bir rəvayətə görə, Ümmü Sələmə deyir: “Ey Allahın Rəsulu! Mənim məqamım haradadır?” Peyğəmbər (s) buyurdu: “Sən yaxşı qadınsan və xeyrə doğrusan!”

“Təthir” ayəsində qeyd olunan “Əhli-Beyt” sözünü birbaşa “Kisa” (əba) əhlinə aid edən hədislər “təvatür” həddini keçir.

1. Biharul-ənvar, c. 89, səh. 53

2. Biharul-ənvar, c. 89, səh. 48; Zəncani, Tarixul-Quran, səh. 44

3. Əhzab\33

Bu hədislər Əhli-Beytin kimliyini insafli tədqiqatçıları azacıq belə şəkk-şübhəyə salmadan aydın tanıtdırır. “Təthir” ayəsinin məzmunu onun nazil olma səbəblərini açıqlayan və yaxid “Əhli-Beyti” Peyğəmbəri-Əkrəmin (s) yaxın adamlarına həsr edən hədislərlə də aydınlaşdırmaq olar.

Peyğəmbəri-Əkrəm (s) həyatda ikən rəftarları ilə “təthir” ayəsinin təfsirini elə açıqlamışdır ki, Əhli-Beytin kimliyi üzərində heç bir ixtilafa düşməmiş və o həzrətin İslam ümmətinin rəhbərliyi və hidayətinə layiq görülən yaxın adamlarından başqa heç kim bu məqamı iddia etməmişdir. Bu ayəyə əsasən, Allah-taala hikmət üzrə Peyğəmbərin (s) yaxınlarından bir neçə nəfərini etiqadı, əxlaqi və əməli əyintilərdən uzaq saxlamışdır. Allah-taalanın əzəli istək və iradəsi dəyişilməz olduğundan qəti nəticəyə gəlirik ki, Peyğəmbərin (s) Əhli-Beyti o həzrətin özü kimi pak və bütün çirkinliklərdən uzaqdır.

Ümumiyyətlə, bütün səciyyələrin əsası olan etiqadi, əxlaqi və əməli paklıq (ismət məqamı) Əhli-Beytin (ə) rəhbərliyə layiq olduğunu göstərir.

Peyğəmbəri-Əkrəm (s): “Məndən sonra canişinlərim on iki nəfərdir. Onların doqquzu Hüseynin (ə) nəslindəndir və doqquzuncusu onların qaimidir. Ağah olun, onlar sizin aranızda Nuhun gəmisinə bənzəyir ki, ona minən nicat tapar, ondan üz çevirən isə həlak olar! Onlar İsrail oğulları arasındakı “hittə”⁶¹ qapısı kimidir”.¹

Allah-təala Qurani-Kərimdə İslam Peyğəmbərinə (s) xitab edərək buyurur: “Ya peyğəmbər! Rəbbinin tərəfindən sənə nazil olanı camaata çatdır. Əgər bu işi yerinə yetirməsən, onun risalətini yerinə yetirməmişən. Allah səni camaatın (şərrindən)

1. “Əl-mənaqib”, İbn Şəhr Aşub, c. 1, səh. 295; “Kifayətül-əsar”, səh. 38

qoruyub saxlayar. Və Allah heç vaxt (inadkar) kafir qövmü hidayət etməz.”¹

Həmçinin, buyurur: “Bu gün kafirlər dininizdən (onu məhv edə bilmədikləri üçün) əllərini üzdülər. Onlardan qorxmayın, Məndən qorxun! Bu gün dininizi sizin üçün kamil etdim, sizə olan nemətimi tamamladım və sizin üçün din olaraq İslamı bəyənib seçdim.”² Tarix və mötəbər hədislərin şahidliyinə əsasən, əziz Peyğəmbərimiz (s) son həcc mərasimində olarkən Cəbrayıl (ə) O həzrətə (s) nazil oldu və Əlini (ə) öz canişinliyinə təyin etməsi barədə Allah-taalanın əmrini Ona çatdırdı. Lakin İslam Peyğəmbəri (s) bu məsələnin onun bir qrup səhabəsi tərəfindən qəbul edilməsinin ağır olduğunu bilib, bu məsələni digər bir münasib vaxtda camaata elan etməyi qərara aldı. Allah-taala “Təbliğ” (İndiki “Maidə”/67) ayəsini nazil etməklə təkid etdi ki, əgər Peyğəmbər (s) bu məsələni indi camaata elan etməsə, həqiqətdə öz ilahi peyğəmbərlik vəzifəsini yerinə yetirməmişdir. Həmçinin, Həzrət Peyğəmbərə (s) ürək-dirək verərək onu qarşıya çıxma biləcək hər bir təhlükələrdən qoruyacağını vəd etdi.³

Odur ki, İslam Peyğəmbəri (s) son həccdən qayıdarkən həcıların ayrılıb öz vətənlərinə tərəf üz tutduğu “Qədir-Xum” adlı bir məkanda dayanıb dəstədən qabağa düşənlərin geri qayıtması, dəstədən geri qalanların isə özlərini onlara çatdırmasını əmr etdi. Sonra dəvələrin palanlarını toplayıb üst-üstə yığaraq minbər düzəldilər və İslam peyğəmbəri (s) həmin minbərə çıxıb geniş bir xütbə oxudu.

1. “Maidə” surəsi, ayə: 67

2. “Maidə” surəsi, ayə: 3

3. “Ət-Tibyan fi təfsiril-Quran”, Şeyx Tusi, c. 3, səh. 587-588, “Təfsiru cəvamiil-came”, Şeyx Təbərsi, c. 1, səh. 342, “əl-Mizan fi təfsiril-Quran”, Əllamə Təbətəbai, c. 6, səh. 496, “Biharul-ənvar”, Əllamə Məclisi, c. 37, səh. 170

Əhli-Beyt və Əhli-sünnə məzhəbləri qardaşlarının hədis və təfsir alimləri bu geniş xütbənin tam və ya bəzi hissələrini öz kitablarında nəql etmişlər.

Burada tanınmış təfsir alimi Şeyx Əbül-Fütuh Razinin nəqlini ixtisara riayət edərək nəql edirik: “.....Həzrət Peyğəmbər (s) “Qədir-Xum” xütbəsində buyurdu:

“Mən sizin aranızda iki ağır şeyi əmanət qoyuram. Əgər onlara itaət etsəniz, heç vaxt yolunuzu azmazsınız. (Onlar) Allahın kitabı və mənim Əhli-beytimdir.

Xəbər (xəbərdar) və lətif olan Allah mənə xəbər vermişdir ki, onlar (Kövsər) hovuzunun kənarında mənimlə görüşənə qədər bir-birindən ayrılmayacaqlar.”

Sonra buyurdu: “İlahi, görəsən, (öhdəmə qoyulan risaləti) çatdırdımmı?”

Daha sonra əlavə etdi: “(Ey camaat)! Mən sizin üçün özünüzdən daha üstün deyiləmmi?”

Onlar cavab verdilər: “Bəli”.

Peyğəmbər (s) buyurdu: “Mən hər kimin mövlasıyamsa, Əli də onun mövlasıdır. İlahi! Onu sevəni sev və onunla düşmənçilik edənlə düşmən ol! İlahi ona kömək edəne kömək ol və ona öz köməyini əsirgəyəni zəlil et!”

Sonra bu məsələni xalqa çatdırdığı barədə səhabələrdən şahidlik və etiraf alaraq buyurdu: “İlahi! Sən özün onlara şahid ol!”¹

Beləliklə də, İslam dininin əziz peyğəmbəri (s) ilahi fərmana əsasən “Qədir-Xum” adlı məkanda Əli ibn Əbu Talibi (ə) özündən sonra fasiləsiz olaraq canişin təyin etmişdir. Sonra səhabələrinə Əli ibn Əbu Taliblə (ə) özlərinin gələcək rəhbəri kimi beyət etmələri barədə fərman vermişdir.

1. “Təfsiri-Əbül-Fütuh Razi”, c. 7, səh. 62-68

Nəql olunmuş hədislərə əsasən, Peyğəmbərin (s) bu fərmanından sonra Ömər ibn Xəttab, İmam Əlinin (ə) hüzuruna gələrək belə demişdir: “Yəni Ey Əbu-Talibin oğlu! Xoş halına ki, hər bir mömin kişi və qadının mövlası oldun.”¹ Həmçinin, Fəxr Razinin yazdığına əsasən Ömər ibn Xəttab belə demişdir: “Ey Əbu-Talibin oğlu! Xoş halına ki, həm mənim və həm də bütün mömin kişi və qadınların mövlası oldun!”²

1. “Əl-Mənaqib”, Xarəzmi, səh. 155-156, hədis: 183

2. “Əl-Musnəd”, Əhməd ibn Hənbəl, c. 4, səh. 281; “Təfsiri-Fəxr Razi”, c. 12, səh. 52

Nəticə

İmamət mövzusunə dair rəvayət olunmuş hədislərə və eləcə də, alimlərin gətirdiyi sübutlara əsasən, İmam dünyanın ürəyidir. Dünya bütün əzəmətilə ona bağlıdır. İmam varlıq aləminin qəlbi, dünyanın mərkəzi və Allahla məxluqat arasında bir vasitədir. Buna görə də, onun açıqda olması ilə qeybdə olmasının heç bir fərqi yoxdur. Lakin, o dünyada olmazsa bütün aləm bir-birinə dəyər. İmam Sadiq (ə)ın dili ilə desək “Əgər yer üzü (bir an) İmamsız qalsa, öz sakinlərini kamına çəkər.”¹

Əmirəl-möminin Həzrət Əli (ə) hər vaxt İlahi bir rəhbərin olmasının zərurətini vurğuladığı çıxışlarından birində deyir: “İlahi, həqiqətən də belədir, yer üzü hüç vaxt zühur edəcək və Allahın hüccəti olan bir şəxssiz olmamışdır. İstər həmin şəxs aşkarda olsun, istərsə də qeybdə. Bu, ona görədir ki, açıq-aşkar ilahi sübutlar itib batmasın...”²

Zaman keçdikcə şəxsi fikirlərin məzhəbi (dini) məsələlərə qarışması və xəyanətkar əllərin səmavi təlimlərə tərəf uzadılması nəticəsində bir sıra İlahi qanunlar öz həqiqətini itirir və din bəzi təhriflərə məruz qalır. Allahın göndərdiyi səmavi dinin həqiqətinin qorunub saxlanması və təhriflərin qarşısının alınması məqsədilə bu vəzifə (dini qorumaq vəzifəsi) Allah tərəfindən seçilmiş bir İmam vasitəsilə davam etdirilməlidir. Hər hansı bir mühüm müəssisədə həmin idarənin sənədlərini oğrudan, yanğından və bu kimi hadisələrdən qorumaq məqsədilə seyflər qoyulur. İmamın qəlbi və böyük ruhu da səmavi təliməri ilk nazil olduğu gün kimi gözləmək məqsədilə İlahi qayda-qanunları qoruyub

1. Üsuli kafi, c. 1, səh. 179

2. Şərhi-Nəhcül-bəlağə (İbn Əbil-Hədid), c. 18, səh. 347

saxlamaq üçün bir seyfdir. Hafiz ibn Həcər Əsqəlanî “Səhihi-Buxari” kitabına yazdığı şərhdə Həzrət Mehdi (ə)inzühuru zamanı Həzrət İsa (ə)ın göydən enərək onun arxasında namaz qılacağı barədə rəvayət olunmuş hədisləri qeyd etdikdən sonra yazır: “Həzrət İsa (ə)ın dünyanın sonunda və Qiyamətə yaxın vaxtda göydən enərək bu ümmətdən olan bir nəfərin arxasında namaz qılması İslam alimləri arasında tamamilə düzgün olan bu nəzəriyyəni təsdiq edir ki, yer üzü heç vaxt aşkar sübutlarla hüccətsiz olmamışdır.”¹

1. Fəth əl-bari bişərhi-Səhihi-Buxari, c. 6, səh. 494

İstifadə olunan ədəbiyyat

1. Sünəni-Tirmizi (Əl-Camiüs-səhih), Məhəmməd ibn İsa Tirmizi (Əbu İsa), tədqiq: Əhməd Məhəmməd Şkir, Beyrut, Daru-ihyait-turas, 1395 hicri-qəməri, birinci çap.
2. Xəsisun-Nəbəviyyə, Cəlaləddin Siyuti, Təqəddüm nəşri, Misir, 1350 hicri-qəməri, birinci çap.
3. Minhacus-sünnə, İbn Teymiyyə, Qahirə çapı, 1395 hicri-qəməri, birinci çap.
4. Əbəqatul-ənvarın xülasəsi, Hüseyin əl-Hindi, “Müəssəsətul-bəsə”, 1390 hicri-qəməri, ikinci çap.
5. Əl-Kafi, Məhəmməd ibn Yəqub Kuleyni Razi, tədqiq: Əli Əkbər Qəffari, Beyrut, Darüs-səb və Darüt-təarüf, 1401 hicri-qəməri, dördüncü çap.
6. Biharül-ənvar, Məhəmmədbağir ibn Məhəmmədtəqi Məclisi (Əllamə Məclisi), Beyrut, Vəfa müəssisəsi, 1403 hicri-qəməri, ikinci çap.
7. Əl-Burhan fi təfsiri-Quran, Seyid Haşim əl-Bəhrani, Beyrut, Müəssisətul-əla, 1427 h. q.
8. Mənaqibi-Ali Əbi Talib (əl-Mənaqib li İbn Şəhri Aşub), Məhəmməd ibn Əli Mazəndərani (İbn Şəhri Aşub), Qum, əl-Mətbəətül-ələmiyyə.
9. Kifayətül-əsər fi nəssi əla əimmətil-isna əşər, Əli ibn Məhəmməd Xəzzaz Qumi, tədqiq: Seyyid Əbdül-lətif Hüseyini, Qum, Nəşri-bidar, 1401 hicri-qəməri, birinci çap.
10. Əl-Mizan fi təfsiril-Quran, Seyyid Məhəmmədhüseyn Təbə-təbai, Qum, İsmailiyyan nəşriyyati, 1394 hicri-qəməri, üçüncü çap.

11. Cameül-bəyan ən təvili ayıl-Quran (Təfsiri-Təbəri), Məhəmməd ibn Cərir Təbəri (vəfat: 310 h. q.), Beyrut, Darül-fikr, 1414 hicri-qəməri.
12. Əl-Tibyan fi təfsiril-Quran, Məhəmməd ibn Həsən Tusi (Şeyx Tusi), tədqiq: Besə müəssisəsi, Qum, Darüs-səqafə, 1407 hicri-qəməri, birinci çap.
13. Əl-Mənaqib (əl-Mənaqibi lil-Xarəzmi), Müvəffəq ibn Əhməd əl-Məkki əl-Xarəzmi, tədqiq: Malik Məhmudi, Qum, Nəşri islami müəssisəsi, 1414 hicri-qəməri, ikinci çap.
14. Müsnədi ibn Hənbəl, Əhməd ibn Məhəmməd Şeybani (İbn Hənbəl), tədqiq: Abdullah Məhəmməd Dərviş, Beyrut, Darül-fikr, 1414 hicri-qəməri, ikinci çap.
15. Təfsiri-Kəbir, Fəxrəddin Razi, Tehran, Əsatir nəşriyatı, 1379 hicri-şəmsi.
16. Şərhi nəhcül-bəlağə, Əbdülhəmid ibn Məhəmməd Mötəzili (İbn Əbil-Hədid), tədqiq: Məhəmməd Əbülfəzl İbrahim, Beyrut, Daru-ehyait-tüрас, 1387 hicri-qəməri, birinci çap.
17. Fəthül-bari, Əhməd ibn Əli Əsqəlani (İbn Həcər), tədqiq: Əbdül-əziz Abdullah, Beyrut, Darül-fikir, 1379 hicri-qəməri, birinci çap.
18. Əhli-Beyt (ə) Quran və hədislərdə, Məhəmməd Məhəmmədi Reyşəhri, Darul-hədis nəşriyyatı, birinci çap. 2009 m.
19. Qurani-Kərimdə İmamət və canişinlik, Ayətullah əl-Üzma Nasir Məkarim Şirazi, Tərcümə edən: Rza Şükərbəyli, Şəhriyar nəşriyyatı, birinci çap. 2008 m.